

Софийски университет „Св. Климент Охридски“
Исторически факултет
Катедра „История на България“

КОНСПЕКТ

за кандидат–докторантски изпит по история на средновековна България (VII–XIV в.)

Изпитни въпроси

1. ИЗВОРИ ЗА ИСТОРИЯТА НА СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРИЯ (КЛАСИФИКАЦИЯ, ХАРАКТЕРИСТИКА, ОСНОВНИ ИЗДАНИЯ).
2. БЪЛГАРСКАТА МЕДИЕВИСТИКА (XVII – НАЧАЛОТО НА XXI В.) – ПЕРИОДИ, ПРЕДСТАВИТЕЛИ, ПОСТИЖЕНИЯ И СЛАБОСТИ.
3. ВЪТРЕШНОПОЛИТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА РАННОСРЕДНОВЕКОВНОТО БЪЛГАРСКО ХАНСТВО-ЦАРСТВО (681–1018): ОСНОВНИ СЪБИТИЯ И ПРОЦЕСИ.
4. ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКИ ФАКТОРИ И ПРОЯВИ НА БЪЛГАРСКАТА ВЪНШНА ПОЛИТИКА (681–1018).
5. ДЪРЖАВНА И ВОЕННО-АДМИНИСТРАТИВНА УРЕДБА НА РАННОСРЕДНОВЕКОВНОТО БЪЛГАРСКО ХАНСТВО-ЦАРСТВО (VII–XI в.).
6. БЪЛГАРИТЕ И БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ ПОД ВИЗАНТИЙСКА ВЛАСТ (1018–1185).
7. ВЪТРЕШНОПОЛИТИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКОТО ЦАРСТВО (1185–1300): ОСНОВНИ СЪБИТИЯ И ПРОЦЕСИ.
8. ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКИ ФАКТОРИ И ПРОЯВИ НА БЪЛГАРСКАТА ВЪНШНА ПОЛИТИКА (1185–1300).
9. ЧЕТИРИНАДЕСЕТИЯТ ВЕК В ИСТОРИЯТА НА СРЕДНОВЕКОВНА БЪЛГАРИЯ: ВЪТРЕШНОПОЛИТИЧЕСКО СЪСТОЯНИЕ И ВЪНШНА ПОЛИТИКА.
10. ДЪРЖАВНА И ВОЕННО-АДМИНИСТРАТИВНА УРЕДБА НА ВЪЗОБНОВЕНОТО БЪЛГАРСКО ЦАРСТВО (КРАЯ НА XII – КРАЯ НА XIV в.).
11. УЧРЕДЯВАНЕ, ИСТОРИЯ И ОРГАНИЗАЦИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ЦЪРКВА (870 г. – КРАЯ НА XIV в.).

12. ИЗДИГАНЕ НА БЪЛГАРИЯ В НОВО СРЕДИЩЕ НА ЕВРОПЕЙСКАТА ХРИСТИЯНСКА КУЛТУРА (КРАЯ НА IX – X В.): ЦЕНТРОВЕ, ПАМЕТНИЦИ, ПРЕДСТАВИТЕЛИ, ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ.
13. БЪЛГАРСКАТА КУЛТУРА (КРАЯ НА XII – СРЕДАТА НА XV В.): ЦЕНТРОВЕ, ПАМЕТНИЦИ, ПРЕДСТАВИТЕЛИ, ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ.

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

ИСТОРИЧЕСКИ ИЗВОРИ

- В. Бешевлиев. *Първобългарски надписи* (Второ преработено и допълнено издание). София, 1992.
- Ив. Божилов, А. Тотоманова, Ив. Билярски. *Борилов синодик. Издание и превод*. София, 2010, 2012₂.
- Ив. Божилов. *Българската архиепископия XI–XII век. Списъкът на българските архиепископи*. София, 2011.
- Венециански документи за историята на България и българите от XII–XV в.* Издава В. Гюзелев. София, 2001.
- Грамоты болгарских царей*. Труд Г. А. Ильинского. (= Древности. Труды славянской комиссии Императорского Московского археологического общества. Том пятый). С приложением семи фототипических снимков. Москва, 1911; G. A. Pyinskiy. *Gramoty bolgarskih carey*. With an introduction by Iv. Dujčev. VR, London, 1970.
- Гръцки извори за българската история* (Т. I. София, 1954; Т. II. София, 1958; Т. III. София, 1960; Т. IV. София, 1961; Т. V. София, 1964; Т. VI. София, 1965; Т. VII. София, 1966; Т. VIII. София, 1971; Т. IX. Част I. София, 1974; Т. X. София, 1980; Т. XI. София, 1983; Т. IX. Част II. София, 1994; Т. XII. София, 2015; Т. XIII. София, 2023).
- В. Гюзелев. *България е огромна област и многоброен народ. Земя на блажени. Средновековни географски съчинения за българските земи и българите (IV–XIV в.)*. София, 2012.
- В. Гюзелев. *Извори за средновековната история на България (VII–XV в.) в австрийските ръкописни сборки и архиви*. Първи том. Български, други славянски и византийски извори.

София, 1994; Том втори. Италиански, латински и немски извори (= Архивите говорят 9).
София, 2000.

В. Гюзелев. *Покръстване и християнизация на българите. Извороведческо изследване с приложение*. София, 2006 (= В. Гюзелев. *Съчинения в пет тома*. Т. 1. София, 2013, с. 225–502).

Дубровнишки документи за историята на България българите през XIII–XV век. Том I (1230–1403 г.). Издание, превод и коментар Александър Николов, Васил Гюзелев, Елена Костова, Пенка Данова и Симеон Хинковски. София, 2017.

Дубровнишки документи за историята на България българите през XIII–XV век. Том II (1407–1505 г.). Издание, превод и коментар Александър Николов, Васил Гюзелев, Елена Костова, Пенка Данова и Симеон Хинковски. София, 2018.

Ив. Дуйчев. *Из старата българска книжнина. II. Книжовни и исторически паметници от Второто българско царство*. София, sine anno [1944].

Ив. Дуйчев. *Рилската грамота на цар Иван Шишман от 1378 г.* София, 1986.

Жофроа дьо Вилардуен. *Завладяването на Константинопол*. Превод от старофренски И. Божилов. Предговор и бележки Ив. Божилов. София, 1985.

Й. Иванов. *Български старини из Македония*. София, 1931, 1970₂.

Ив. Йорданов. *Корпус на печатите на средновековна България*. София, 2001.

Ив. Йорданов. *Печати на византийската администрация в България (971–1018)*. Шумен, 2019.

Латински извори за българската история (Т. I. София, 1958; Т. II. София, 1960; Т. III. София, 1965; Т. IV. София, 1981; Т. V. Част I. София, 2001).

М. Москов. *Именник на българските ханове (Ново тълкуване)*. София, 1988.

Робер дьо Клари. *Завоюването на Константинопол 1204 година*. Превод от старофренски език, предговор и бележки Н. А. Марков. София, 2007.

Среднеболгарский перевод Хроники Константина Манассии в славянских литературах. Введение Д. С. Лихачева. Исследования И. С. Дуйчева и М. А. Салминой. Подготовка текстов М. А. Салминой. Словоуказатели О. В. Творогова. София, 1988.

Стара българска литература (Т. 1. *Апокрифи*. Съставителство и редакция Д. Петканова. София, 1981; Т. 2. *Ораторска проза*. Съставителство и редакция Л. Грашева. София, 1982;

- Т. 3. *Исторически съчинения*. Съставителство и редакция Ив. Божилов. София, 1983; Т. 4. *Житиеписни творби*. Съставителство и редакция Кл. Иванова. София, 1986; Т. 5. *Естествознание*. Съставителство и редакция А. Милтенова. София, 1992).
- В. Тъпкова-Заимова, А. Милтенова. *Историко-апокалиптичната книжнина във Византия и в средновековна България*. София, 1996.
- В. Тъпкова-Заимова. „Българи родом...“ *Комитопулите, цар Самуил и неговите потомци според историческите извори и историографската традиция. Второ допълнено и преработено издание*. София, 2014.
- Хрестоматия по история на България*. Т. 1. Ранно средновековие VII–XII в. Т. 2. Същинско средновековие (краят на XII–XIV в.). Съставители П. Петров, В. Гюзелев. София, 1978.
- К. Popkonstantinov, O. Kronsteiner. *Старобългарски надписи. Altbulgarische Inschriften 1–2*. (= Die slawischen Sprachen 36, 52). Wien, 1994–1997.

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

- Д. Ангелов. *Богомилството в България*. София, 1969.
- П. Ангелов. *България и българите в представите на византийците*. София, 1999.
- П. Ангелов. *Средновековна България и нейните съседни държави (Дипломатия и взаимни представи)*. София, 2017.
- Й. Андреев. *Народните събори в политическия живот на Първата българска държава*. – Исторически преглед, 37/4 (1971), с. 96–105.
- Г. Бакалов. *Средновековният български владетел (Титулатура и инсигнии)*. София, 1985, 1995².
- Й. Бенчева. *Веселин Бешевлиев. Биобиблиография*. София, 2020.
- В. Бешевлиев. *Първобългарите. Бит и култура*. София, 1981.
- Ив. Билярски. *Институциите на средновековна България. Второ българско царство (XII–XIV в.)*. София, 1998.
- Ив. Божилов. *Цар Симеон Велики (893–927): Златният век на средновековна България*. София, 1983.
- Ив. Божилов. *Културата на средновековна България*. София, 1996.

- Ив. Божилов. *Фамилията на Асеневици (1186–1460). Генеалогия и просопография*. София, 1985, 1994₂.
- Ив. Божилов; В. Гюзелев. *История на средновековна България VII–XIV век*. София, 1999, 2006₂.
- Ал. Бурмов. *Избрани произведения*. Т. 1. София, 1968.
- В. Гюзелев. *Бележки върху йерархическия статус на Българската църква и нейния върховен предстоятел през първия век от покръстването 865–971*. – В: Религия и църква в България. София, 1999, с. 98–107.
- В. Гюзелев. *Духовната култура на средновековна България през XIII–XIV в.* – В: Теория и практика на обучението по история. Кн. 1–2. София, 1979, с. 9–43; с. 202–274.
- В. Гюзелев. *Седмоязичие за средновековната история на България (IV–XV век)*. Книга 1. София, 2018; Книга 2. София, 2021; Книга 3. София, 2020.
- В. Гюзелев. *Средновековна България в светлината на нови извори*. София, 1981.
- В. Гюзелев. *Съчинения в пет тома*. София, 2013–2015.
- В. Гюзелев. *Три етюда върху българския XIV век*. София, 2008.
- А. Данчева-Василева. *България и Латинската империя (1204–1261)*. София, 1985.
- Хр. Димитров. *Българо-унгарски отношения през Средновековието*. София, 1998.
- М. Дринов. *Избрани съчинения*. Т. I–II. Под ред. на Ив. Дуйчев. София, 1971.
- Ив. Дуйчев. *Българско средновековие. Проучвания върху политическата и културната история на средновековна България*. София, 1972.
- Ив. Дуйчев. *Проучвания върху средновековната българска история и култура*. София, 1981.
- В. Н. Златарски. *История на българската държава през средните векове*. Т. I/ ч. 1. София, 1918; Т. I/ ч. 2. София, 1927; Т. II. София, 1934; Т. III. София, 1940. (Фототипно издание: София, 1994).
- И. Илиев. *Охридският архиепископ Димитър Хоматиан и българите. Монография*. София, 2010, 2021₂.
- К. Иречек. *История на българите. С поправки и добавки от самия автор*. София, 1982.
- История на България*. Т. 2–3, София, 1981–1982.

- История на българската средновековна литература.* Съставител А. Милтенова. София, 2008.
- История на българското изобразително изкуство.* Т. 1. София, 1976.
- М. Каймакамова. *Българската средновековна историопис (от края на VII до първата четвърт на XV в.).* София, 1990.
- М. Каймакамова. *Власт и история в средновековна България (VII–XIV век).* София, 2011.
- Кирило-Методиевска енциклопедия* Т. 1. А–З. София, 1985; Т. 2. И–О. София, 1995; Т. 3. П–С. София, 2003; Т. 4. Т–Я. София, 2003.
- П. Коледаров. *Политическа география на средновековната българска държава.* Първа част. От 681 до 1018 г. София, 1979; Втора част (1186–1396). София, 1989.
- Кр. Кръстев. *Българското царство при династията на Тертеревци (1280–1323).* Пловдив, 2011.
- Г. Литаврин. *България и Византия (XI–XII век).* София, 1987.
- Хр. Матанов. *Югозападните български земи през XIV век.* София, 1986.
- П. Мутафчиев. *История на българския народ /681–1323/.* Под ред. на проф. В. Гюзелев. София, 1986.
- П. Ников. *Българо-унгарски отношения от 1257 до 1277 година. Историко-критично изследване.* – Сборник на БАН, 11 (1920), с. 1–220.
- П. Ников. *Турското завладяване на България и съдбата на последните Шишмановци.* – Известия на Историческото дружество, 7–8 (1928), с. 41–112.
- А. Николов. *Политическа мисъл в ранносредновековна България (средата на IX – края на X век).* София, 2006.
- А. Николов. *Между Рим и Константинопол. Из антикатолическата литература в България и славянския православен свят (XI–XVII в.).* София, 2016.
- Г. Н. Николов. *Централизъм и регионализъм в ранносредновековна България (края на VII – началото на XI в.).* София, 2005.
- Г. Н. Николов. *Самостоятелни и полусамостоятелни владения във възобновеното Българско царство (края на XII – средата на XIII в.).* София, 2011.
- Г. Н. Николов. *Периодизация на българската средновековна история.* – История, 28/2 (2020), с. 111–133.

- Б. Николова. *Устройство и управление на Българската православна църква (IX–XIV век). Второ разширено и допълнено издание.* София, 2017.
- Сп. Палаузов. Избрани трудове. Т. I. *Изследвания по история на България и Европейския югоизток през Средновековието.* Под ред. на В. Гюзелев и Хр. Коларов. София, 1974.
- Р. Панова. *Столичният град в културата на средновековна България.* София, 1995.
- С. Пириватрич. *Самуиловата държава. Обхват и характер.* София, 2000.
- Д. И. Польшанский. *Культурная идентичность, историческое сознание и книжное наследие средневековой Болгарии.* Москва – Санкт Петербург, 2018.
- Р. Рашев. *Българската езическа култура.* София, 2008.
- Ив. Снегаров. *Охридската архиепископия. Т. I. От основаването ѝ до завладяването на Балканския полуостров от турците.* София, 1924, 1995².
- Старобългарска литература.* Енциклопедичен речник. Съставител Д. Петканова. Велико Търново, 2003.
- Дж. Шепард. *Неспокойни съседи. Българо-византийска конфронтация, обмен и съжителство през средните векове.* София, 2007.
- П. Шрайнер. *Многообразие и съперничество. Избрани студии за обществото и културата във Византия и средновековна България.* София, 2004.
- V. Tǎrkova-Zaïmova. *Byzance, la Bulgarie, les Balkans.* Plovdiv, 2010.
- The Bulgarian state in 927–969. The Epoch of Tsar Peter I.* Ed. M. J. Leszka, K. Marinow. Łódź – Kraków, 2018.

София, 20 август 2025 г. Проф. д-р Георги Н. Николов